

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η προκείμενη μελέτη, που εμπίπτει στον μικτό τύπο της μονογραφίας – εγχειριδίου, στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην έρευνά μου για τη συγγραφή της αφορώσας στην άμεση αντιπροσωπεία (ΑΚ 211 – 235) συμβολής μου στην β' έκδοση (2016) του πρώτου τόμου (Γενικές Αρχές) του ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου. Η έκδοση του βιβλίου ανταποκρίνεται στην επιθυμία μου να παρουσιάσω με πιο ολοκληρωμένο τρόπο το δίκαιο της άμεσης αντιπροσωπείας ενιαίως (ως σύνολο), πράγμα που δύσκολα μπορεί να επιτευχθεί με μια ερμηνεία κατ' άρθρον. Η σημασία της τελευταίας για την πράξη είναι αναμφισβητήτως τεράστια, δεν είναι όμως το πιο πρόσφορο μέσο για να παρουσιαστεί και να αναλυθεί η άμεση αντιπροσωπεία, όπως αυτή ρυθμίζεται με τις γενικές διατάξεις των άρθρων 211 – 235 ΑΚ, ως ενιαίος θεσμός, που έχει την προϊστορία του και προορίζεται να επιτελέσει και σήμερα τη λειτουργία του, με μεγαλύτερη ευελιξία και χωρίς εννοιοκρατικές αγκυλώσεις, σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Η δικαιοσυγκριτική θεώρηση είναι, υπό το πρίσμα αυτό, όσο ποτέ άλλοτε αναγκαία για τους νομικούς. Παρέχει τη δυνατότητα όχι μόνο για τη διατύπωση σκέψεων *de lege ferenda*, αλλά για έναν κριτικό αναστοχασμό κατά την ερμηνεία της δικής μας *lex lata*. Τούτο επιχειρήσα να καταδείξω με τη μελέτη μου «*Δικαιοσυγκριτικές επισημάνσεις με αναφορά στις νέες διατάξεις των άρθρων 1153 – 1161 του γαλλικού ΑΚ για την αντιπροσωπεία (άμεση και έμμεση)*» στον αναμνηστικό τόμο για τον αείμνηστο φίλο και συνάδελφο Θανάση Παπαχρίστου (2019).

Αλλά και πέραν των ανωτέρω, θεωρώ σκόπιμο να επισημάνω επίσης ότι η δομή της ανάπτυξης είναι αναγκαίως διαφορετική όταν πρόκειται για μονογραφία και όχι για ερμηνεία κατ' άρθρον. Περαιτέρω, το αρχικό κείμενο της συμβολής μου στην β' έκδοση του τόμου των Γενικών Αρχών στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου χρειάστηκε να το περικόψω εν μέρει, προκειμένου να ανταποκριθεί η έκτασή του στα όρια μιας ερμηνείας κατ' άρθρον που καταλαμβάνει το σύνολο των ενταγμένων στο βιβλίο των Γενικών Αρχών του ΑΚ διατάξεων (άρθρα 1 – 286). Επιπλέον ο περιορισμένος χρόνος για να δημοσιευθεί σε β' έκδοση ο τόμος των Γενικών Αρχών κατέστησε δυνατή την προσωπική αυτοτελή μου συμβολή στη συγγραφή μόνο των Εισαγωγικών Παρατηρήσεων στα άρθρα 211 – 235 ΑΚ και της ερμηνείας των

Πρόλογος

άρθρων 211 – 217 και 229 – 235 ΑΚ. Αντίθετα, η συγγραφή της ερμηνείας των άρθρων 218 – 228 ΑΚ υπήρξε κοινή με τη συνάδελφο κ. Ευαγγελία Νεζερίτη, αριστούχο διδάκτορα της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και επιστημονική συνεργάτιδα στον Τομέα Αστικού Δικαίου της ίδιας Σχολής, την οποία ευχαριστώ θερμά και από τη θέση αυτή.

Για όλους τους παραπάνω λόγους επιχείρησα αφενός μεν να συμπληρώσω με το εκδιδόμενο βιβλίο ό,τι δεν κατέστη δυνατόν να περιληφθεί στην ως άνω (σε β' έκδοση) ερμηνεία κατ' άρθρον, να εντάξω σε αυτό μεταγενέστερες για το ίδιο ζήτημα σκέψεις μου και να γράψω εξ αρχής την εκτενέστερη παράγραφο του βιβλίου (§ 4), που έχει ως αντικείμενο την ανάκληση και τους λοιπούς λόγους παύσης της πληρεξουσιότητας (ΑΚ 218 – 223), την προστασία της εμπιστοσύνης καλόπιστων τρίτων που συναλλάσσονται με τον πληρεξούσιο μετά την παύση της πληρεξουσιότητας (ΑΚ 224 – 225), την προστατευτική των τρίτων διάταξη του άρθρου 226 ΑΚ επί μονομερών απευθυντέων δικαιοπρακτικών δηλώσεων και τις αφορώσες στην απόδοση του πληρεξουσίου εγγράφου και στην κήρυξη αυτού ανισχύρου προστατευτικής του αντιπροσωπευόμενου διατάξεις των άρθρων 227 και 228 ΑΚ.

Στόχος του βιβλίου είναι να αναδείξει το υποσύστημα της όλης ρύθμισης για τις –κατά τον τίτλο του– «*δι' αντιπροσώπου συναλλαγές στο ιδιωτικό δίκαιο*». Οι επιλεγείσες για τη διαμόρφωση αυτού του τίτλου λέξεις είναι προσδιοριστικές του αντικειμένου της έρευνας και της έκτασής της. Η λέξη «*συναλλαγές*» είναι δηλωτική της συναλλακτικής λειτουργίας που έχει ο μηχανισμός της αντιπροσώπευσης. Ο αντιπρόσωπος έχει την εξουσία [είτε εκ του νόμου (συχνά ύστερα από δικαστική απόφαση) είτε δυνάμει πληρεξουσιότητας παρεχόμενης από τον αντιπροσωπευόμενο] να προβαίνει, όχι σε υλικές πράξεις, όπως συμβαίνει όταν πρόκειται για βοηθούς εκπλήρωσης (ΑΚ 334) ή προστηθέντες (ΑΚ 922), αλλά σε δικαιοπραξίες ή σε οιονεί δικαιοπραξίες ή σε πράξεις με ευρύτερη συναλλακτική λειτουργία, όπως είναι λ.χ. η είσπραξη απαίτησης δι' αντιπροσώπου και η κτήση της νομής δι' άλλου (ΑΚ 979). Πρόκειται γενικότερα για συναλλαγές στις οποίες προβαίνει ο αντιπρόσωπος, οι οποίες ισχύουν ευθέως για τον αντιπροσωπευόμενο, επενεργώντας άμεσα στη δική του έννομη σφαίρα. Το πεδίο στο οποίο εξετάζεται η αντιπροσωπεία, ως συναλλακτικός κατά τα προεκτεθέντα μηχανισμός, είναι, όπως προκύπτει ήδη από τον τίτλο της μελέτης, το πεδίο εφαρμογής των κανόνων ολόκληρου του ιδιωτικού δικαίου και όχι μόνο του αστικού δικαίου. Εξετάζεται λ.χ. η εφαρμογή των κανόνων για την άμεση αντιπροσωπεία επί αναλήψεως αξιογραφικών υποχρεώσεων δι' αντιπροσώπου, καθώς επίσης, ενδεικτικά, το ζήτημα της κατά παραπομπήν από το άρθρο 68 § 2 ΑΚ εφαρμογής ρυθμίσεων του κεφαλαίου για την άμεση αντιπρο-

σωπεία και επί νομικών προσώπων αναφορικά με την εκπροσώπησή τους από τα όργανά τους, όταν εμφανίζουν κενά οι ειδικές διατάξεις για τις επιμέρους κατηγορίες νομικών προσώπων, όπως ισχύουν αυτές σήμερα, μετά τις τροποποιήσεις που υπέστησαν στο πεδίο του δικαίου των εταιριών, και κυρίως των Α.Ε., μετά την αντικατάσταση του κ.ν. 2190/1920 με τον ν. 4548/2018.

Η μεγάλη έκταση της μελέτης κατέστησε αναγκαία τη δημιουργία ενός αναλυτικού ευρετηρίου, το οποίο, σε συνδυασμό και προς τον αναλυτικό πίνακα περιεχομένων, μπορεί να διευκολύνει τον αναγνώστη.

Η επίτευξη των κατά τα προεκτεθέντα στόχων δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την πολύτιμη βοήθεια συναδέλφων και συνεργατών.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στη συνάδελφο κ. Ευαγγελία Νεζερίτη όχι μόνο για την από κοινού συγγραφή των ΑΚ 218 – 228 στην β' έκδοση (2016) του τόμου των Γενικών Αρχών στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, αλλά και για την επιμέλεια της έκδοσης του βιβλίου στον εκδοτικό οίκο Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ και τις εποικοδομητικές υποδείξεις της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στην κ. Π. Χαλκίδου, γραμματέα επί μακρόν στο δικηγορικό μου γραφείο, η οποία είχε το βάρος της δακτυλογράφησης του κειμένου, μαζί με τις πολλές διορθώσεις και μεταβολές του, καθώς και τη διαμόρφωση και τήρηση του αρχείου με υποδειγματική επιμέλεια. Ευχαριστώ επίσης την κ. Ρ. Παπαχρυσάνθου, γραμματέα ομοίως στο γραφείο, για την καθημερινή βοήθειά της, καθώς και τους λοιπούς νεότερους συναδέλφους και συνεργάτες για την αρωγή τους κατά τη συλλογή της αναγκαίας νομολογίας και βιβλιογραφίας σε όλη τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής του βιβλίου.

Τις ευχαριστίες μου θέλω να εκφράσω τέλος στον εκδοτικό οίκο Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ για την άρτια έκδοση.

Φεβρουάριος 2021
Φίλιππος Δωρής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Γενικό Μέρος (ΑΚ 211 – 215)

§ 1. Εισαγωγή

Ι. Προκαταρκτικές επισημάνσεις

Η άμεση αντιπροσωπεία, η οποία ρυθμίζεται στο έβδομο κεφάλαιο των γενικών αρχών του ΑΚ (211 – 235), συνιστά τον βασικό στο ισχύον ιδιωτικό δίκαιο μηχανισμό άμεσης δικαιοπρακτικής δέσμευσης ορισμένου προσώπου (του αντιπροσωπευμένου) από τη δικαιοπρακτική δράση που αναπτύσσει ένα άλλο, νομιμοποιούμενο γι' αυτήν (είτε από τον νόμο είτε από τον ίδιο τον αντιπροσωπευόμενο) πρόσωπο (ο άμεσος αντιπρόσωπος). Ο αντιπρόσωπος δικαιοπρακτεί στο όνομα του αντιπροσωπευμένου, μέσα στα όρια της ανατεθειμένης σε αυτόν εξουσίας, και από τη δικαιοπρακτική αυτή δράση του υποκείμενο της δικαιοπρακτικής ρύθμισης καθίσταται αμέσως (χωρίς άλλη νομική ενέργεια) ο αντιπροσωπευόμενος. Ο αντιπρόσωπος διαμορφώνει δηλαδή το περιεχόμενο της δικαιοπραξίας, προκειμένου η δικαιοπραξία αυτή να επιφέρει τα σκοπούμενα δι' αυτής έννομα αποτελέσματα απευθείας στην έννομη σφαίρα του αντιπροσωπευμένου¹. Έτσι, όταν η δι' αντιπροσώπου καταρτιζόμενη δικαιοπραξία είναι –κατά το συνήθως συμβαίνον– σύμβαση, υποκείμενα αυτής (νοούμενης ως δεσμευτικής μεταξύ των μερών αυτόνομης ρύθμισης, ιδρυόμενης με τη σύναψη της σύμβασης) είναι αφενός μεν ο αντιπροσωπευόμενος, αφετέρου δε ο τρίτος αντισυμβαλλόμενος, ο οποίος συνηλλάγη με τον ενεργήσαντα στο όνομα του τελευταίου άμεσο αντιπρόσωπό του. Ο άμεσος αντιπρόσωπος νομι-

1. Κατά την υποδειγματική διατύπωση της ΑΠ 695/1969 ΝοΒ 18, 563 = ΕΕΝ 37, 260, πρέπει ο αντιπρόσωπος να καθιστά «δήλον εις τον μεθ' ου συνηλλάγη, ότι η εκ της δικαιοπραξίας ενέργεια θέλει παραχθή ουχί δι' εαυτόν αλλά δια τον αντιπροσωπευόμενον». Όμοια και στην Αιτιολογική Έκθεση του Εισηγητή επί του Προσχεδίου των Γενικών Αρχών (Γ. Μαριδάκη), § 15 αρ. 1 (ΣχΓΑ/ΑΚ, έκδ. Εθνικού Τυπογραφείου, 1936, σ. 225): «Η ρύθμιση της άμεσου αντιπροσωπείας βάσιν έχει την και εν τω ισχύοντι δικαίω κρατούσαν αρχήν, καθ' ην ενεργεί μεν ο αντιπρόσωπος, αι έννομοι όμως συνέπειαι επέρχονται εν τω προσώπω του αντιπροσωπευόμενου».

Κεφάλαιο Α': Γενικό μέρος (ΑΚ 211-215)

μπορείται, με άλλα λόγια, να δεσμεύει δικαιοπρακτικά τον αντιπροσωπευόμενο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπτύσσει δικαιοπρακτική δράση στο όνομα του τελευταίου μέσα στο πλαίσιο που του θέτει είτε ο νόμος (περίπτωση νόμιμης αντιπροσωπείας) είτε ο ίδιος ο αντιπροσωπευόμενος με την ιδιωτική του βούληση (περίπτωση εκούσιας αντιπροσωπείας: πληρεξουσιότητας)².

- 2 Ο τίτλος του κεφαλαίου του ΑΚ για την άμεση αντιπροσωπεία (άρθρα 211-235) δεν είναι απόλυτα εύστοχος. Η πληρεξουσιότητα (εκούσια αντιπροσωπεία) αποτελεί υποπερίπτωση της άμεσης αντιπροσωπείας. Πρόκειται για έννοια είδους, που υπάγεται στην «*άμεση αντιπροσωπεία*», ως έννοια γένους. Υπό το πρίσμα αυτό ο συμπλεκτικός σύνδεσμος «και» μεταξύ των δύο εννοιών στον τίτλο του κεφαλαίου δημιουργεί μια κάποια σύγχυση για τη λογική σχέση μεταξύ των εν λόγω δύο εννοιών. Από αυτή τη σκοπιά ήταν ορθότερη η επιλογή τόσο του Εισηγητή του Προσχεδίου των Γενικών Αρχών του ΑΚ (άρθρα 105 επ.) *Γ. Μαριδάκη* όσο και της Συντακτικής Επιτροπής (άρθρα 98 επ.), που έθεσαν ως τίτλο του σχετικού κεφαλαίου τις ίδιες έννοιες, χωρίς όμως τον συμπλεκτικό μεταξύ τους σύνδεσμο «και»: «*Αντιπροσωπείωση. Πληρεξουσιότητα*»³. Η λογική αυτή σχέση γένους («*Αντιπροσωπείωση*») προς είδος («*Πληρεξουσιότητα*») αντανακλάται και στη διάρθρωση της νομοθετικής ύλης στον ΑΚ, χωρίς πάντως να συνάγεται σαφώς από κάθε ρύθμιση του κεφαλαίου για την άμεση αντιπροσωπεία ότι αυτή αφορά μόνο στην εκούσια και όχι γενικώς στην άμεση αντιπροσωπεία, που περιλαμβάνει και τη νόμιμη⁴.

II. Η πρακτική λειτουργία της άμεσης αντιπροσωπείας και η ένταξη της νομοθετικής γι' αυτήν ρύθμισης μέσα στο υποσύστημα των Γενικών Αρχών του ΑΚ

- 3 Η συναρτημένη με την πρακτική της χρησιμότητα λειτουργία που επιτελεί στο πεδίο των συναλλαγών η άμεση αντιπροσωπεία είναι διττή: Αποτελεί αφενός μεν το μέσο που προβλέπει ευθέως ο νόμος (με ειδικές, κατά κατηγορίες περιπτώσεων, ρυθμίσεις) για τη συμμετοχή στη συναλλακτική ζωή και προσώπων που είναι ανίκανα ή περιορισμένως ικανά για αυτοπρόσωπη κατάρτιση δικαιопραξιών (νόμιμη αντιπροσωπεία), αφετέρου δε το μέσο εκούσιας επέκτασης του δικαιοπρακτικού δύνασθαι του προσώπου με τον διορισμό πληρεξουσίου (εκούσια αντιπρο-

2. Για τη βασική διάκριση μεταξύ «*νόμιμης*» και «*εκούσιας αντιπροσωπείας*» βλ. παρακάτω, αρ. 3 και 4.

3. ΣχΓΑ/ΑΚ, σ. 96 και 287.

4. Βλ. παρακάτω, αρ. 3 επ. και 39 επ.

σωπεία)⁵. Για την τελευταία ισχύουν οι ενταγμένες στο κεφάλαιο για την άμεση αντιπροσωπεία διατάξεις των άρθρων 216 επ. ΑΚ. Ειδικά ρυθμιζόμενες στον ΑΚ (στο οικογενειακό δίκαιο) περιπτώσεις νόμιμης αντιπροσωπείας είναι, ενδεικτικά, η ανήκουσα στην «γονική μέριμνα» (άρθρο 1510 ΑΚ) εξουσία (ταυτόχρονα και καθήκον)⁶ των γονέων προς «εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του»⁷, καθώς επίσης η αντίστοιχη εξουσία του κατά τα άρθρα 1589 επ. ΑΚ «επιτρόπου ανηλίκου» (ΑΚ 1603 επ.)⁸ ή του κατά τα άρθρα 1666 επ. «δικαστικού συμπαραστάτη» όταν πρόκειται για περίπτωση «στερητικής δικαστικής συμπάραστασης» κατά την έννοια του άρθρου 1676 αρ. 1 ΑΚ⁹, οπότε, σύμφωνα με την ΑΚ 1682 εδ. α', τυγχάνουν «ανάλογης εφαρμογής οι διατάξεις για την επιτροπεία ανηλίκων»¹⁰.

Οι παραπάνω δύο μεγάλες κατηγορίες άμεσης αντιπροσωπείας, παρά τη διαφορά του νομοθετικού τους λόγου, που συνέχεται με τη διαφορά της πρακτικής ανάγκης που ικανοποιεί αφενός μεν ο νόμιμος, αφετέρου δε ο εκούσιος αντιπρόσωπος (πληρεξούσιος), θέτουν σε κίνηση έναν όμοιας λειτουργίας μηχανισμό. Ο μηχανισμός αυτός συνιστά ένα πρόσφορο νομικό μέσο δικαιοπρακτικής δέσμευσης του αντιπροσωπευόμενου χωρίς αυτοπρόσωπη από τον τελευταίο κατάρτιση της δικαιοπραξίας. Με την κατάρτιση δηλαδή της δικαιοπραξίας από τον άμεσο

5. Με πυκνότητα και ακρίβεια αναφέρεται ήδη ο *Οικονομίδης*, Γενικά Αρχαί, Β' έκδ., 1893, § 46, σ. 159, στη βασική διάκριση μεταξύ νόμιμης και εκούσιας άμεσης αντιπροσωπείας, επισημαίνοντας ότι αναγκαίο προαπαιτούμενο αυτής είναι «να έχη ο αντιπρόσωπος την προς τούτο εξουσίαν είτε παρά του νόμου ή του δικαστηρίου αυτήν λαβών, είτε παρά του προσώπου δι' ο ενήργησε».

6. Για τα λεγόμενα «λειτουργικά δικαιώματα», τα οποία, χωρίς να στερούνται του εγγενούς σε κάθε δικαίωμα γνωρίσματος της νομικής εξουσίας που αναγνωρίζεται στον δικαιούχο, είναι ταυτόχρονα και καθήκοντα του τελευταίου, επειδή επιτελούν μια έντονη κοινωνική λειτουργία, συνιστάμενη στη μέριμνα του φορέα του δικαιώματος χάριν του προσώπου για το οποίο του αναγνωρίζεται από τον νόμο το εν λόγω (λειτουργικό) δικαίωμα, βλ. *Φ. Δωρή*, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, Β1, 1991, § 7 II Α 2 β, ββ, σ. 97 επ., όπου και περαιτέρω παραπομπές. Βλ. επίσης *Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου* στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, τόμ. VIII, β' έκδ., 2003, Εισαγ. παρατ. στα άρθρα 1505-1541, αρ. 95 και 105, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

7. *Αγαλλοπούλου*, στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, τόμ. VIII, β' έκδ., 2003, άρθρο 1510 αρ. 82 επ. και 119 επ.

8. *Παντελίδου* στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, τόμ. VIII, β' έκδ., 2003, άρθρο 1603 αρ. 6 επ. και 9 επ.

9. *Αγγ. Γεωργιάδη* στον ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, τόμ. VIII, β' έκδ., 2003, άρθρο 1676 αρ. 4.

10. *Αγγ. Γεωργιάδη*, ό.π., άρθρο 1682 αρ. 10 επ.

Κεφάλαιο Α': Γενικό μέρος (ΑΚ 211-215)

αντιπρόσωπο (νόμιμο ή εκούσιο) στο όνομα του αντιπροσωπευομένου μέσα στα όρια της ανατεθειμένης σε αυτόν εξουσίας, επέρχονται τα σκοπούμενα με τη δικαιοπραξία έννομα αποτελέσματα, όπως ακριβώς θα συνέβαινε σε περίπτωση αυτοπρόσωπης κατάρτισης της δικαιοπραξίας¹¹.

- 5 Η ως άνω επισήμανση της λειτουργίας της άμεσης αντιπροσωπείας ως μηχανισμού ανάπτυξης δικαιοπρακτικής δραστηριότητας με παρένθετο πρόσωπο (τον νόμιμο ή εκούσιο αντιπρόσωπο), που δικαιοπρακτεί στο όνομα του αντιπροσωπευομένου, ο οποίος καθίσταται αμέσως υποκείμενο της δικαιοπρακτικής ρύθμισης, εξηγεί και τη θέση που έχει η νομοθετική για την άμεση αντιπροσωπεία ρύθμιση (ΑΚ 211 – 235) μέσα στο υποσύστημα των κανόνων των Γενικών Αρχών του ΑΚ: Έχει προηγηθεί η εκτενής για τις δικαιοπραξίες νομοθετική ρύθμιση του πέμπτου κεφαλαίου (άρθρα 127-200), καθώς επίσης το ειδικότερο έκτο κεφάλαιο (άρθρα 201 – 210) για τις αιρέσεις και προθεσμίες, που είναι και αυτές δικαιοπρακτικά θετιμένοι όροι, που αποτελούν περιεχόμενο της δικαιοπραξίας. Πρόκειται για όρους που εξαρτούν είτε την επέλευση είτε την ανατροπή των έννομων αποτελεσμάτων της δικαιοπραξίας από την πάροδο ορισμένου χρόνου (προθεσμίες) ή από την επέλευση κάποιου γεγονότος μέλλοντος και αβεβαίου (αιρέσεις). Για τη νομοθετική αυτή ύλη (άρθρα 127 – 200 και 201 – 210), η οποία προηγείται της νομοθετικής ρύθμισης για την άμεση αντιπροσωπεία, η δικαιοπραξία που έχει προ οφθαλμών ο νομοθέτης του ΑΚ κατά τη διάπλαση των κανόνων των άρθρων 127 – 210 είναι εκείνη που καταρτίζεται αυτοπροσώπως (από το ίδιο το υποκείμενο της δικαιοπρακτικής ρύθμισης). Η ενότητα αντίθετα των άρθρων 211 – 235 ΑΚ, η οποία ορθώς έπεται, αφορά στην μη αυτοπροσώπως, αλλά δι' αντιπροσώπου καταρτιζόμενη δικαιοπραξία.
- 6 Διατάξεις τέλος, που εμπίπτουν στην όλη ρύθμιση του ΑΚ για τις δικαιοπραξίες είναι και του επόμενου της άμεσης αντιπροσωπείας κεφαλαίου, του κεφαλαίου για τη «συναίνεση και έγκριση» (άρθρα 236 – 239). Και με τις διατάξεις αυτές, που συγκροτούν το τελευταίο για τις δικαιοπραξίες κεφάλαιο του ΑΚ (8ο κεφάλαιο), η συγκατάθεση (συναίνεση και έγκριση) συνιστά επίσης, όπως συμβαίνει και επί αμέσου αντιπροσωπείας, έναν (σε σημαντικό πάντως βαθμό διαφορετικό) μηχανισμό παρεμβολής τρίτου προσώπου (του συναινούντος ή εγκρίνοντος) σε ξένη δικαιοπραξία, προκειμένου να επέλθουν τα σκοπούμενα με αυτήν έννομα αποτελέσματα (όρος του ενεργού). Από τη σκοπιά αυτή είναι φανερό ότι η συνολική ρύθμιση του πέμπτου, έκτου, έβδομου και όγδοου κεφαλαίου των Γενικών Αρχών του ΑΚ (άρθρα 127 – 200, 201 – 210, 211 – 235 και 236 – 239) συγκροτεί μια ενότητα: την ενότητα των γενικών διατάξεων για τις δικαιοπραξίες¹².

11. Εκτενώς παρακάτω, § 2 αρ. 45 – 49.

12. Το γεγονός ότι, όπως επισημάνθηκε παραπάνω στο κείμενο, συνδεδετικό στοιχείο των

III. Ιστορική και συγκριτική επισκόπηση

1. Η ιστορία της ρύθμισης του ΑΚ για την άμεση αντιπροσωπεία

α) Το προϊσχύσαν του ΑΚ δίκαιο στην Ελλάδα

Ρητά αναγράφεται στην § 15 αρ. 2 της Αιτιολογικής Έκθεσης του Εισηγητή επί του Προσχεδίου των Γενικών Αρχών του ΑΚ (Γ. Μαριδάκη) ότι «το άρθρον 105» του εν λόγω προσχεδίου (όμοιοι περιεχομένου προς το άρθρο 211 ΑΚ) «διατυπύται κατά την § 164 του γερμανικού αστικού κώδικος, 32 του ελβετικού κώδικος των ενοχών, 127 του κρητικού κώδικος και 30 του γαλλοϊταλικού σχεδίου ενοχών»¹³. Στις διατάξεις αυτές, που χρησίμευσαν ως πρότυπο για το άρθρο 211 ΑΚ, αντανακλάται η πανδεκτιστική διδασκαλία για την άμεση αντιπροσωπεία, ως μηχανισμό άμεσης δικαιοπρακτικής δέσμευσης του αντιπροσωπευομένου από δικαιοπραξίες που καταρτίζει στο όνομα του τελευταίου ο αντιπρόσωπος¹⁴. Η πανδεκτιστική αυτή για την άμεση αντιπροσωπεία αντίληψη στη χώρα μας εκδηλώνεται ήδη τον 19ο αιώνα. Έτσι στη μετάφραση από τον Ν. Δημαρά των Γενικών Αρχών του Windscheid (1η έκδοση 1862), η έννοια της άμεσης αντιπροσωπείας αποδίδεται κατά λέξη στην ελληνική ως εξής: «Αμα δηλωθείσης της βουλήσεως τινός υπό τον (σιωπηρόν ή ρητόν) όρον ότι ενεργεί εν ονόματι άλλου, η δήλωσις αυτού, μη υπερβαίνοντος βεβαίως τα τεθέντα αυτώ υπό του εντολέως όρια, ουδέν επιφέρει δι' αυτόν τούτον αποτέλεσμα, αλλά δι' εκείνον, ανθ' ου ενήργησε και δη το αυτό ωσει εκείνος αυτοπροσώπως είχε δηλώσει την βούλησίν του»¹⁵.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα είναι φανερό ότι με τον ΑΚ δεν εισάγεται στην πραγματικότητα ένα νέο δίκαιο για την άμεση αντιπροσωπεία, αλλά απλώς κωδικοποιείται το ήδη ισχύον στη χώρα μας. Όπως παρατηρεί ο Μπαλής, αναφερόμενος στο προϊσχύσαν του ΑΚ δίκαιο, «τόσον εν τη διδασκαλία όσον και εν τη πράξει ο θεσμός της αμέσου αντιπροσωπεύσεως εθεωρήθη πάντοτε ως εισαχθείς παρ' πέμπτου, έκτου, έβδομου και όγδοου κεφαλαίου των Γενικών Αρχών του ΑΚ (άρθρα 127 – 239) είναι ότι εμπεριέχουν διατάξεις που ρυθμίζουν (στο σύνολό τους) δικαιοπραξίες, είχε οδηγήσει τους συντάκτες του ΑΚ/1945 (α.ν. 177/1945, ΦΕΚ Α' 327/31-12-1945) να περιλάβουν την ίδια νομοθετική ύλη (άρθρα 160 – 262 του ΑΚ/1945) σε ένα και μόνο κεφάλαιο (το τρίτο κεφάλαιο), το οποίο έφερε τον τίτλο «Δικαιοπραξίαι».

13. ΣχΓΑ/ΑΚ, 225.

14. Βλ. για το ίδιο ζήτημα Γ. Μεντή, Σιωπηρή πληρεξουσιότητα, 2005, σ. 8 επ. (υπό II και III).

15. Windscheid/Δημαρά, Ρωμαϊκόν Δίκαιον, τόμος Α', Γενικά Αρχαί, 4η έκδ., 1882, § 73, σ. 179 και 180.

Κεφάλαιο Α': Γενικό μέρος (ΑΚ 211-215)

ημίν δια του γενικού πνεύματος της όλης ημών νεωτέρας νομοθεσίας (νεωτέρων αστικών νόμων, εμπορικού νόμου, πολιτικής δικονομίας)¹⁶.

β) Το ρωμαϊκό δίκαιο

- 9 Σε ό,τι αφορά το ίδιο το ρωμαϊκό δίκαιο –όχι όπως αυτό μετεξελίχθηκε στη σύγχρονη εποχή, κυρίως από τον 18ον αιώνα και ύστερα, αλλά όπως αυτό αποτυπώνεται στις πηγές του– συνήθως λέγεται ότι αυτό απαγόρευε κατ' αρχήν την κατάρτιση δικαιοπραξιών δι' αντιπροσώπου¹⁷. Στη θέση αυτή, η οποία ασφαλώς και βρίσκει ερείσματα στις πηγές του ρωμαϊκού δικαίου (π.χ. Πανδέκτες 50,17,73,4¹⁸, καθώς επίσης 45,1,38,17¹⁹ και 44,7,11²⁰), ενυπάρχει όμως ο κίνδυνος, όπως παρατηρείται από τους *Jörs/Kunkel* με δικαιολογημένη κριτική διάθεση, να εκληφθεί ότι το ρωμαϊκό δίκαιο, και μάλιστα σε περιόδους εξελιγμένων συναλλαγών, όπως στις περιόδους της ύστερης δημοκρατίας και της αυτοκρατορίας στη Ρώμη, ήταν προσκολλημένο στην αυτοπρόσωπη κατάρτιση των δικαιοπραξιών²¹. Μια τέτοια θέση είναι προδήλως εξωπραγματική²². Αληθές είναι ότι στο ρωμαϊκό δίκαιο, το οποίο ήταν άλλωστε περιπτώσιολογικό δίκαιο και όχι ένα με μεγάλη αφαίρεση διαμορφωμένο σύστημα

16. Μπαλής, ΓενΑρχ⁸, § 108, σ. 291.

17. Από την ελληνική βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικά *Δεληγιάννη*, Η πληρεξουσιότης, 1954, § 8, σ. 18 επ. και *Μπαλή*, ό.π.: «*Το προϊσχύον ρ.δ., ενώ αναγνωρίζει την έμμεσον αντιπροσώπευσιν ως επίσης και την δι' αγγέλου δήλωσιν βουλήσεως, δεν αναγνωρίζει ουχ ήττον την άμμεσον αντιπροσώπευσιν*». Όμοια επίσης *Οικονομίδης*, ό.π. (υποσημ. 5), σ. 158, υποσημ. 3. Από τη νεότερη ελληνική βιβλιογραφία εμπεριστατωμένα και δημιουργικά εξετάζει την ιστορία του δικαίου της πληρεξουσιότητας ο *Μεντής*, ό.π. (υποσημ. 14), σ. 7 επ., ιδιαίτερα σ. 11 επ. (υπό VI, VII και VIII).

18. Πανδ. 50,17,73,4 (*Qu. Mucius Scaevola*): «*nec paciscendo nec legem dicendo nec stipulando quisquam alteri cavere potest*».

19. Πανδ. 45,1,38,17 (*Ulpianus*): «*alteri stipulari nemo potest*». Ομοίως Εισηγήσεις *Γαΐου* 2,95: «*per extraneam personam nobis adquiri non posse*» και – με παρόμοια διατύπωση – Εισηγήσεις *Ιουστινιανού* 2,9,5.

20. Πανδ. 44,7,11 (*Paulus*): «*neque stipulari neque emere vendere contrahere, ut alter suo nomine recte agat, possumus*».

21. *Jörs/Kunkel*, *Römisches Recht*, § 58, 3, σ. 102.

22. Πρβλ. *Μπαλή*, ό.π., ο οποίος (σ. 291) παρατηρεί, παραπέμποντας στον *Ουλπιανό* (ν. 1 § 2 Π.3.3) και σε σχόλια του *Στεφάνου* στα Βασιλικά 1 (8 § 2), ότι το ρ.δ. «*δεν αναγνωρίζει την άμμεσον αντιπροσώπευσιν καίτοι παραδέχεται την χρησιμότητα του θεσμού*». Το παρατιθέμενο από αυτόν στην ίδια θέση ως άνω σχόλιο του *Στεφάνου* έχει κατά λέξη ως εξής: «*Αναγκαία τε και πάνυ χρειώδης εστί των προκουρατόρων η χρήσις. Εφεύρηται γαρ ο προκουράτωρ ίνα οι δι' εαυτόν μη δυνάμενοι ή μη βουλόμενοι των οικείων αντέχεσθαι πραγμάτων και ταύτα διοικείν ούτοι δυνηθείεν, δι' ετέρου τούτο ποιείν και ει κινείν ή ενάγεσθαι*».

κανόνων δικαίου, δεν είχε μεν διαμορφωθεί η αφηρημένη έννοια της «άμεσης αντιπροσωπείας», όπως τη γνωρίζουμε σήμερα στα δίκαια του γερμανικού κύκλου, στον οποίον ανήκει και το ελληνικό δίκαιο, είχαν διαμορφωθεί όμως στην πράξη (κυρίως από τους πραιτωρες) άλλα μέσα που επέτρεπαν την ανάπτυξη της συναλλακτικής δραστηριότητας με παρένθετα πρόσωπα. Άλλωστε δεν θα πρέπει να παροράται –επισημαίνουν οι ίδιοι συγγραφείς– η σημασία που είχε για την ικανοποίηση της ανάγκης ανάμειξης στις συναλλαγές παρένθετων προσώπων η ίδια η δομή της ρωμαϊκής οικογένειας (με επικεφαλής τον *pater familias*) και ο ουσιαστικός ρόλος που είχε ανατεθεί στους στερούμενους προσωπικότητας σκλάβους²³.

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο ιδιαίτερο ιστορικοσυγκριτικό ενδιαφέρον εμφανίζει η αναζήτηση στις πηγές του ρ.δ. χωρίων που επιτρέπουν έναν ουσιαστικό προσανατολισμό στη λειτουργία που ανατίθεται σε τυπικώς εμφανιζόμενα στις συναλλαγές παρένθετα πρόσωπα χωρίς εγκλωβισμό στα εννοιολογικά στο ισχύον δίκαιο γνωρίσματα της άμεσης αντιπροσωπείας. Θα μπορούσε να μιλήσει κανείς στις περιπτώσεις αυτές, χρησιμοποιώντας ορολογία του σύγχρονου δικαίου, για μορφές «έμμεσης αντιπροσωπείας»²⁴. Ο όρος αυτός όμως («έμμεση αντιπροσωπεία») αφενός μεν δεν απαντάται στο ρωμαϊκό δίκαιο, αφετέρου δε και στο σύγχρονο δίκαιο δεν είναι απόλυτα ακριβής, δεδομένου ότι ζητούμενο δεν είναι εδώ με ποιον τρόπο μπορεί να επέλθει εμμέσως το σκοπούμενο αποτέλεσμα (λ.χ. με την κτήση κυριότητας κινητού από τον για λογαριασμό του εντολέως ενεργούντα εντολοδόχο, ο οποίος απέκτησε στο όνομά του το κινητό από τον πωλητή και ακολούθως, προς εκπλήρωση της συμβατικής του από την εντολή υποχρέωσης έναντι του εντολέα, προβαίνει στη μεταβίβαση της κυριότητας του κινητού στον τελευταίο). Ζητούμενο είναι αν ο μόνος τρόπος επέλευσης έννομων αποτελεσμάτων ευθέως στην έννομη σφαίρα του αντιπροσωπευομένου είναι η κατάρτιση από τον αντιπρόσωπο δικαιοπραξίας στο όνομα του αντιπροσωπευομένου, όπως απαιτείται σύμφωνα με την ΑΚ 211, ή αν μια τέτοια αμεσότητα επέλευσης της έννομης συνέπειας σε τρίτον είναι δυνατή είτε κατ' απόκλιση από τις προϋποθέσεις της άμεσης αντιπροσωπείας, όπως λ.χ. κατ' απόκλιση από την «*αρχή του εμφανούς*»²⁵ αυτής,

23. Jörs/Kunkel, ό.π. Όμοια επίσης Kaser, *Das römische Privatrecht*, τόμ. Ι, 1955, § 62 Ι, σ. 225 και 226. Με αναφορά στο ότι ο ρόλος των υπεξουσιών και των σκλάβων ήταν ιδιαίτερα σημαντικός για την κτήση δικαιωμάτων επί πραγμάτων στο ρωμαϊκό δίκαιο, εύστοχα γίνεται λόγος (έτσι Staudinger – Coing, 11η έκδ., Vor § 154, 3) για «αντιπροσωπεία κατά την κτήση δυνάμει της θέσεως» των εν λόγω προσώπων («*Stellvertretung im Erwerb kraft Status*»).

24. Έτσι Jörs/Kunkel, ό.π. (υποσημ. 21), σ. 102.

25. Για την «*αρχή του εμφανούς της άμεσης αντιπροσωπείας*» και τις εξαιρέσεις της στο ισχύον δίκαιο βλ. παρακάτω, § 2, αρ. 78 επ.